

Intencionální předměty

Eukleidovská geometrie je skvěle propracovaným, vnitřně nerozporným systémem principů, pojmů, vět atd., a přece se ukazuje, že aplikována na svět, v kterém skutečně žijeme, myslíme a poznáváme, platí jen v omezeném rozsahu a pouze přibližně. V rámci systému se můžeme pokoušet poznávat další a další souvislosti, které nám původně vůbec nepřišly na mysl, a toto poznávání jen nejenom zcela jenoznačné, ale také naprosto přesné, tj. nesrovnatelně přesnější než jakékoliv pozorování a experimentování. Tak se ukazuje hned několik věcí, které musíme vzít plně a se vší důkladností na vědomí. Především ukazuje zkušenost, že nám něco může být naprosto zřejmé (evidentní) a že to můžeme nahlížet naprosto zřetelně nejen samo o sobě, ale i v dalších souvislostech – a přece to může být mylné takovým způsobem, že za určitých, z našeho běžného, každodenního hlediska nezvyklých až extrémních podmínek se tato jinak zcela přehlédnutelná, zanedbatelná odchylnost, nesprávnost či mylnost může ukázat jako naprosto zásadní. Odkaz k praxi a k tomu, že to „funguje“, proto nemůže představovat poslední kritérium. Ona totiž není praxe jako praxe: kuchyňská praxe připouští velkou toleranci, zatímco vědecký postup vyžaduje maximální dosažitelnou přesnost. A problém s každým typem praxe spočívá v tom, že v dané chvíli nikdy nemáme představu o praxi budoucí.

Druhé poučení, které ze zkušenosti a z našich úvah vyplývá, se týká povahy toho, co je tzv. intencionálním předmětem resp. celým oborem, celou řídí intencionálních předmětů, které sice musíme sami ustavit (konstituovat), ale pak už s nimi nemůžeme dál pracovat libovolně (a časem poznáme, že jsme je nemohli libovolně ani jinak vymyslet, že jsme mohli pouze vymyslet a konstituovat jenom jiné – a v jiných kontextech -, ale ani ty zase ne zcela libovolně). Nejpozoruhodnější je však něco jiného: podaří-li se nám ustavit (pro sebe, ale ne libovolně) nějaký pozoruhodnější intencionální předmět, zůstává naším úkolem jeho rozsáhlé prozkoumávání, neboť zprvu nemáme zdaleka ponětí, co jsme to vlastně konstituovali a jaké to má vlastnosti. To musíme teprve zkoumat – a někdy to prozkoumávání může trvat i dlouhá staletí. S poznáváním skutečného světa to souvisí jen „nahodile“ (jako inspirace pro další zcela teoretické, od „reálného světa“ abstrahující zkoumání povahy intencionálních předmětů); použitelnost teoretických konstrukcí je nepochybně psychologickým motivem jejich tvorby a propracování, ale nerozhoduje v poslední instanci ani o jejich správnosti, a ovšem ani o jejich pravdivosti. Ať už se ukáže „ontologický status“ intencionálních předmětů být jakýkoliv, nutností se stává jejich uznání za svého druhu samostatné (resp. osamostatněné) skutečnosti.

(Písek, 940724-1.)